

JÁRDÁNYI PÁL

A MAGYAR NÉPDALOK RENDJE

Posthumus művének előszavában, a Parry-féle szerb—horvát gyűjtés¹ bevezetőjében többek között ezt írja Bartók: „Sajnos, a népdalgyűjtés szerkesztői általában semmiféle zenei elvet nem követnek a dallamok csoportosításában; fel sem merül bennük, hogy szükség van-e rá. A dallamokat vagy szövegeik, vagy földrajzi lelőhelyeik (falvak, tájak) szerint csoportosítják, vagy: egyáltalán nem csoportosítják.”

Bartóknak 1943-ban, 40 évvel Ilmari Krohn nevezetes tanulmánya után² még sajnálkoznia kell a zenei elv alapján rendezett népdalgyűjtés hiányán! Pedig mily meggyőzően ír Krohn ennek fontosságáról: kifejti, szükség van rájuk, hogy tisztázhassuk, mely dallamok egy-egy nép sajátjai, s melyek internacionálisak? S az utóbbiak közül melyek ősi, egyetemes emberi termékek, és melyek sugároztak egy bizonyos nép kultúrájából szét szerte a világon?

Valóban, nem rozoga, könnyen omló épület-e az összehasonlító népzene-tudomány a rendezett népdalgyűjtés betonlapjai nélkül? A dallamok eredetére, múltjára, vándorló, változó életére, cseréjére, tehát az összehasonlító népzene-tudomány nagy kérdéseire megnyugtatóan felvilágosító választ csak sok és jól rendezett dallam birtokában várhatunk.

Ismernünk kell ugyanis, hogy mely dallamok, mely típusok gyakoriak s melyek szórványosak egy-egy nép zenéjében? Az egyszeri és a ritka adat nem mond sokat. Minden népdalgyűjtő tudja, mert gyakran tapasztalja: első pillanatra különlegesnek, érdekesnek, eredetinek tetsző dallamról hányszor bizonyosodik be, hogy hibás, romlott alak, amit csak *egy* énekes, talán az is csak *egyszer* adott így elő. Véletlenül hasonlíthat azonban egy másik nép *típus* dallamformájára. Ha az amott kivételes, romlott alakot publikálják — mint ahogy valóban sokszor publikálják! — akadhat kutató, aki a két dallam közös eredetére, a két nép zenéjének kapcsolatára következtet belőle. Holott történetesen semmiféle kapcsolat nem volt közöttük.

¹ BARTÓK—LORD: Serbo-Croatian Folk Songs, New York, 1951., 14. l.

² ILMARI KROHN: Welche ist die beste Methode um Volks- und volksmässige Lieder nach ihrer melodischen (nicht textlichen) Beschaffenheit lexikalisch zu ordnen? Sammelbände der Internationalen Musikgesellschaft, 1902-3, 643—660. l.

A szórványos, kivételes adattal szemben kötelességszerűen gyanakvóknak kell lennünk. Lehet mögötte kincs is: a ritka forma talán egy régi, valamikor virágzó dallamtípus utolsó emléke. Éppúgy lehet azonban káprázat: a véletlen szeszélye, az énekes, sőt a dallamot jegyző gyűjtő pillanatnyi tévedése is.

A megbízható, szilárd alap, amire elméleteket építhetünk: a tipikus dal-
lam. Az, amiből sok van. A népdalgyűjtemények zenei rendje elsősorban erre
való: hogy jelezze, hány változata van egy dallamnak, honnan valók, mikor-
iak a változatok, miben és mennyire különböznek egymástól, másszóval: hogy
megrajzolja egy-egy dallam családfáját. És — a kört tágítva — megmutassa,
egymás közelébe hozza a feltehetően egy törzsből származó rokon dallam-
családokat.

Hiteles képet egy nép, egy táj népzenejéről csak az ilyen rendezett gyűj-
teményből kaphatunk. Az összehasonlító népzenetudomány nagy eredményei
e hiteles képek összevetése nélkül nem születhettek volna meg. Bartók nem-
csak a magyar, de a szlovák, román és a többi szomszédos nép népzenejét is
rendezte, típusait, stílusait megismerte, a különböző típusok, stílusok arányát,
ritka vagy gyakori szerepét meghatározta előbb, csak aztán írta meg nevezet-
es összehasonlító tanulmányát.³ És Kodály, amikor feltárta, mily mély köte-
lékek fűzik össze a magyar és a magyarral rokon népek népzenejét, minden
hozzáférhető dallam gondos, rendszerező munkájából vonta le alapvető meg-
állapításait.⁴

Rendezett dallamgyűjtemény jelent már meg Ilmari Krohn fellépése
előtt is.⁵ A rend célja bennük azonban inkább gyakorlati, semmint tudomá-
nyos.⁶ Krohn rendje abban is új, hogy a korábbi, ritmusra (strófa-, szótag-
szám-, versláb-típusokra) épített kategóriákkal szemben először csoportosít-
sítja dallami jegyeik szerint a dalokat.

Dallam vagy ritmus? A hangok térbeli vagy időbeli tulajdonsága a fon-
tosabb? Melyik alkalmasabb arra, hogy vezérlő főelv legyen a dallamrend
kialakításában? Krohn óta minden dallamrendezőnek felelnie kell e kérdésre.
Kodály, és részben Bartók is, a dallami elem mellett tört lándzsát. Bartók azon-

³ BARTÓK BÉLA: Népzene és a szomszéd népek népzeneje, Bp., 1934.

⁴ KODÁLY ZOLTÁN: Sajátságos dallamszerkezet a cseremiszi népzeneben, Bp.,
1934., továbbá: KODÁLY ZOLTÁN: A magyar népzene, Bp. III. kiadás, 1952.

⁵ A korábbi dallamrendezési kísérletekről vázlatos, összefoglaló képet ad KODÁLY
ZOLTÁN Magyar zenei folklore 110 év előtt (Bp., 1943.) c. dolgozatában. Részletesebben
KERÉNYI GYÖRGY ismerteti e kísérleteket The System of Publishing the Collection of
Hungarian Folksongs: Corpus Musicae Popularis Hungaricae címen a Studia Memoriae
Belae Bartók Sacra kötet 453—468. lapján, Bp., 1956.

⁶ A régi, XVI—XVII. századi énekeskönyvekben az azonos ritmusú dallamokról
és szövegekről azért készítenek mutatókat, hogy egy bizonyos szöveg más, azonos rit-
musú dallammal, vagy egy bizonyos dallam más, hasonló ritmusú szöveggel is társítható,
előadható legyen. Még az első tudományos igényű dallamrendben, ZAHN művében (Die
Melodien der deutschen evangelischen Kirchenlieder, I—VI. 1889-93.) is ez a szempont
látszik fontosabbnak.

ban a ritmusrendnek is híve maradt: a szlovák⁷ és a már említett szerb —horvát anyagot pl. a dallamsorok száma, illetve az egyes sorok szótagszáma szerint rendezte. A ritmus alapján csoportosította gyűjteményét Väisänen⁸ és észtt gyűjteményét Launis is.⁹

A különböző dallamrendek közötti ellentét nemcsak a kutatók különböző szemléletéből, eltérő elvi álláspontjából adódott, hanem abból is, hogy magának a közölt anyagnak a természete, jellege is különböző. Az a rend, amely itt jónak bizonyult, nem bizonyos, hogy amott is megfelelő. A Magyar Népzene Tára kötetei közül eddig az I. és IV. kötet dallamai jelentek meg zenei rendben.¹⁰ Az I. kötet rendjének alapja: a dallamok magja. A gyermekdalok többségében ugyanis — a laza, zenei szempontból esetleges forma miatt — az uralkodó motívum: a dallamag az egyetlen szilárd elem, amit megfoghatunk, amivel meghatározhatjuk, jellemezhetjük, elkülöníthetjük a típusokat. A Magyar Népzene Tára IV. kötetének dallamai viszont kötött formájúak, ritmusviláguk jellegzetes, a sablontól többnyire elütő; a típusok elhatárolására, az anyag áttekinthető bemutatására a ritmusrend bizonyult a legjobbnak.

Olyan rend még nem született, amely minden nép minden dallama számára alkalmas lenne. Kérdéses, hogy lehetséges-e ilyen rend egyáltalán? A különböző népi dallamok között olykor szakadékok tátonganak. Áthidalhatók-e?

A közös rendet a népzene világának két ellentétes forma-eszméje: a kötött és a kötetlen formájú dallamok két szélső pólusa túri a legkevésbé. A kötött formájú dallamokban a lényeg: a dallamépület terve, az *egész* dallamtest alapja, rajza, vonala, a határozott terjedelmű és tartalmú részek aránya, egymáshoz való viszonya. A kötetlen formájúakból éppen az *egésznek* a terve hiányzik, a részek terjedelme határozatlan, a forma esetleges, ötletszerű. Ezt az alapvető ellentétet nem enyhíti, hogy a két dallamterület érinti egymást, hogy a lazán kötött és a csak kissé kötetlen formájú dallamok között nehéz határt vonni. Az sem oldja fel az ellentétet, hogy némely kötött és kötetlen formájú dallam motívum-anyaga, rajza, frazeológiája feltűnően hasonló, egyazon gyökérből eredő.¹¹

Hogy a kötött és a kötetlen formájú dallamokat nem lehet egységes elv szerint rendezni: olyan tény, melyet minden népzene-kutató elfogadott. A Magyar Népzene Tára első hat kötetének tartalma és jellege is ezzel magya-

⁷ BARTÓK BÉLA: Slovenské L'udové Piesne, I. Bratislava, 1959.

⁸ Wogulische und ostjakische Melodien, Helsinki, 1937., továbbá: Mordwinische Melodien, Helsinki, 1948.

⁹ Eesti runoviisid, Tartu, 1930. De LAUNIS korábbi lapp gyűjteménye (Lappische Juoigos Melodien, Helsingfors, 1908.) KROHN dallamrendjét követi.

¹⁰ I. Gyermekjátékok, Bp., 1951., IV. Párosítók, Bp., 1959.

¹¹ Példa erre a Magyar Népzene Tára I. kötetének (Gyermekjátékok) sok dallama. Lásd a Népdalokkal rokon gyermekdalok csoportját, a 488—623. lapon.

rázható.¹² E hat kötet ugyanis a szövegében, funkciójában alkalomhoz kötött dalok gyűjteménye. Szövegük, funkciójuk szerint történt elkülönítésüket az indokolja, hogy az alkalomhoz kötött magyar népdalok legjellegzetesebb csoportjai (gyermekdalok, regösénekek, siratók stb.) kötetlen formájú dallamok, és így zenei szempontból is elválnak a magyar népdalok zömétől: a kötött formájú dallamoktól.

A kötött formájú magyar népdalok számára a magyar népzene-tudomány két nagy alakja két különböző rendet alakított ki. Kodály elfogadta Ilmari Krohn dallamrendező elvének lényegét, azt, hogy a dallamsorok záróhangja szabja meg a dallamok helyét. De míg Krohn a sorzáró hangokat (kadenciákat) a három funkció betűivel (Tonika, Domináns, Szubdomináns) jelölte, Kodály áttért az egyértelműbb fokszám-jelölésre. Funkciókkal csak funkcionális dallamok jelölhetők, az ötfokúak, modálisok stb. nem. A sorvégzők fokszámolásával viszont minden dallam azonos módon minősíthető.

Így szótárszerű, egységes elvű, egy elvet következetesen végigfuttató dallamrendet teremtett Kodály. Elkülönítette a nagy körtől: a négysoros dallamok sokaságától a három, öt, hat stb. soros dallamok kis csoportjait, s az egyes csoportok dallamait — a sorvégzők fokszámai szerint — automatikus rendbe sorolta.¹³

Bartók a szótárszerű, egységes elvű Kodály-renddel szemben arra törekedett, hogy a magyar népdalok két jellegzetes stílusát elkülönítse egymástól és a többi — e két csoportba nem sorolható — dallamtól. Az izometrikus (azonos szótagszámú sorokból álló) pentaton dallamokat az A. osztályba, a visszatérő formájúakat a B.-be és minden más dallamot a C.-be sorolt. Az 1924-ben publikált rendben¹⁴ később többször is változtatott. Végül is a Magyar Tudományos Akadémia népdalgyűjteményét 1940-ben, amerikai emigrációja előtt, a következő rendben hagyta ránk:

A. osztály: Minden izometrikus dallam, ami nem visszatérő formájú.

B. osztály: Minden visszatérő formájú dallam.

C. osztály: Minden heterometrikus dallam, ami nem visszatérő formájú.

A B. osztály változatlan maradt: továbbra is a kezdő és a záró dallamsorok azonossága alapján, tehát dallami elv alapján meghatározott dallamstílus. Az újonnan megvont határ az A. és a C. osztály között azonban tovább gyengítette, hígította az A. osztály korábban sem támadhatatlan stílusegységét: a dallami elemet tekintve különböző típusok tarka gyűjtőhelyévé vált. Az A. osztályt mint dallamstílust feláldozta Bartók. Bizonyára azért határozott így, mert nem látott lehetőséget arra, hogy a B. osztályhoz hasonlóan az

¹² Az első négy (I. Gyermekdalok, II. Jeles napok, III. Lakodalmak, IV. Párosítók) megjelent kötet után most van sajtó alatt az V. (Siratók) és a VI. (Egyéb népszokások).

¹³ Első ízben 150 erdélyi népdalt publikált e rendben BARTÓK és KODÁLY. (Erdélyi Magyarság, Népdalok, Bp., 1921.)

¹⁴ BARTÓK BÉLA: A magyar népdal, Bp., 1924.

A. osztály dallamait is dallami elv szerint tömörítse. Itt ugyanis nem talált oly világos, egyszerűen meghatározható dallami-formai elvet, mint a visszatérő szerkezet. Az A. és a C. osztály között a korábban elmosódott határ helyett most éles vonalat húzott a ritmus egyik elemének (izometria-heterometria) segítségével.

Összegezzük a Bartók-rend lényegét: a három osztály közül egy dallami, kettő pedig ritmusbeli jegyek alapján jött létre. Tehát nem egységes elvű, nem szótárszerű rend.

A két rend — Bartóké és Kodályé — mintegy kiegészíti egymást. Mindkettőnek van előnye és hátránya. A Kodály-rend előnye, hogy egységes elvű és szótárszerű. Könnyű kezelni. Aki egy ismert dallamot keres benne, gyorsan megtalálja. A Bartók-rend viszont, mert nem egységes elvű és nem szótárszerű, nehezebben kezelhető. A dallamot keresőnek előbb meg kell ismernie a rend meglehetősen bonyolult építményét, csak azután foghat a keresés munkájához.

Kodály rendjében a sorzáró hangok jelölik ki egy-egy dallam helyét. Hogy milyen hangon nyugszik meg a dallamsor, mi az iránya, célja, végpontja: fontos, jellemző vonás a sor arculatában. A cél fontosabb, mint a rajt. A végpont általában jobban tükrözi a sor egészének egyéniségét, mint a kezdet. A sorzárókra épített rend éppen ezért összehasonlíthatatlanul magasabbrendűbb, mint a sor, illetve a dallam kezdőhangjait regisztráló bármiféle incipit-rend. Sokkal több rokon dallam fut össze egy csomóba azonos sorzáró, mint azonos kezdőhangok folytán. Sokkal több, de nem elég sok!

Bármily rangos is a záróhangok szerepe a dallamsor jellegének kialakításában, ez a szerep nem kizárólagos és nem is mindig főszerep. Az alábbi dallamban pl. az 1—3. dallamsor utolsó hangjai elröppenő, súlytalan, átfutó hangok.

Úsászár (Komárom), Kodály, 1922.

Ha - rag - szik a gaz - da, Hogy mink itt mu - la - tunk;
Vi - gye el a há - zát, Maj mink itt ma - ra - dunk!

Az 1—3. sor záró hangjának fokszáma — a dallamzáró hanghoz viszonyítva — 8 [6] 4. A sorzárókra épített ún. kadencia-rendben a dallamokat Kodály először természetesen főkadenciájuk (a négysorosakat: második sorzárójuk) szerint csoportosította. A pontos, szótári rend értelmében a fenti dallamnak a [6], az alábbiak viszont az [5] főkadenciájuk között a helye.

Szalafő (Vas), Vikár László, 1955.

Ördög büjt a szomo-rú szí-ved-be, Mit vá-lo-gatsz a szé-gín le-gíny-be?
Té sém vagy ám, a vi-lár e-le-je, Égyen még a vá-lo-ga-tó fe-ne!

A szótári rendben az egyes főkadenciák csoportján belül az *első* sor záróhangja szerint oszlanak alesoportokra a dallamok. A fenti dallam, mert az oktávon fejeződik be az első sor, más csoportba kerülne, mint az alábbi, a maga szeptimvégű első sorával.

Rimóc (Nógrád), Olsvai, 1952.

Hej, roz-ma-ring, roz-ma-ring, Le-sza-kadt ró-lam az ing,
Van né-kem egy ked-ve-sem, Ki meg-varr-ja az in-gem.

A bemutatott három dallam: lényegében ugyanaz a dallam. Egy törzsből származó közeli rokonok. A sorzárókra épülő szigorú szótárszerű rendben elkülönítve, három külön csoportba sorolva, mint idegenek szerepelnének.

A sorvégzők gyakran szétválasztják a rokonokat. Máskor meg közelbe juttatják a távoli típusokat. Az alábbi két meglehetősen idegen dallam pl. egyazon (7 $\boxed{3}$ \flat 3 kadenciájú) csoportba kerülne.

Ditró (Csík), Kerényi, 1943.

Lú-da-im, lú-da-im, Ti-zen-ket-ten vat-tok,
Mind a ti-zen-ket-ten Mind fe-hé-rek vat-tok.

Istensegíts (Bukovina), Kodály, 1914.

Ke-rek ut-ca, szé-ge-let, Jár-tam én ott é-le-get.
Ha még egy-szer ott já-rok, A ró-zsám-ra ta-lá-lok.

zene periférikus tájain virágzik. A központi területek, mélyebb rétegek beható elemzése alapján kimondható a törvény: a dallam maradandóbb, mint a ritmus. A dallamtípusok szívesen váltogatják ruhájukat: régen olyan, most ilyen, itt ezzel, ott azzal a ritmussal társulnak. Dallam-test és ritmus-ruha: a hasonlat túlzó. De lényegében az igazat példázza. Mert a dallamok, kivált a vokális dallamok éltető melegét inkább a dallami elem sugározza. Ott rejtőzik a dallamok lelke.

3. A jó dallamrend, amely a dallamokat, típusokat igazi, lényegét felfedő rokonságuk szerint hozza össze, nem lehet szótárszerű. Láttuk ezt a kadencia-rendben. Fokozottan mutatkoznék a szótárszerű elv fogyatékosága, ha más dallami elemekre, pl. a sorkezdőkre, a hangnemre vagy az ambitusra építenénk a rendet. Az új dallamrend felé az elhatározó nagy lépést akkor tettük meg, amikor elvetettük a szótárszerű elvet. Idáig minden dallamrend alkotója — kimondva vagy ki nem mondva — kettős célt tűzött maga elé: szótárszerű, könnyen kezelhető rendet teremteni, amelyben a rokon dallamok egymás közelébe jutnak. De minden dallamrend alkotójának tapasztalnia kellett, hogy a két cél nem mindig támogatja, gyakran keresztezi is egymást. És mert a kutatók rendszerint a rokon dallamok egybehozását tartották a fontosabb célnak, meg-megsértették a másikat, lemondtak a szótárszerű elv merev, következetes megvalósításáról. Väisänen pl. 11 évvel osztják —vogul publikációja után, nyilván az abból levont tanulságok eredményeként, ezt írja mordvin gyűjteménye előszavában: „A dallamok a maguk *dallami* sajátásaik alapján rokonok lehetnek akkor is, ha formájuk és ritmusuk szerint különböző kategóriákba tartoznak. Hogy a nyilvánvaló variánsokat egymás közelébe hozzam, arra kényszerültem, hogy eltérjek szisztémám konzekvens alkalmazásától, amint az világosan ki is tűnik a tartalomjegyzékből.”¹⁵

Kodály is fel-feloldja kadenciarendjének keménységét. A közeli variánsokat egymás mellé teszi akkor is, ha kadenciáik eltérőek.

A merev renden szükségszerűen áttör az élet. A dallamokat rendező kutató nem válhat rendjének szolgájává, nem csoportosíthatja gépautomata módjára a dallamokat. Rendezni annyi is, mint válogatni, értékelni.

A népzene kutatója értékkel, válogat, attól kezdve, hogy meghallgatja és lejegyzí a népdalokat. Nem jegyez fel, némi tapasztalat után, nem is hallgat meg mindent. Hall ugyanis sok olyan dallamot, ami kívül esik a népzene szűkebb körén: új jövevénydalt a városi zene világából. Az ilyet csak akkor jegyzi fel, ha helyi monográfiát, zenei szociográfiát készít. Hall azután sok töredékes, kopott, romlott, hibás változatot. Ezt félredobja, mint selejtet — hacsak nem éppen a dallamromlás útját-módját tanulmányozza. A kutató tehát szűr, ítél, válogat — már a gyűjtéskor, a helyszínen is. Ugyanezt kell tennie, ha sajtó alá rendezi a dallamokat. Gyűjtés közben hirtelen kellett.

¹⁵ VÄISÄNEN: *Mordwinische Melodien*, Helsinki, 1948.

natároznia, kiadás előtt ideje, módja van alaposabban körültekinteni, szigorúbban válogatni. De meg kell szűrnie a *más* gyűjtők anyagát is. És minél több dallam kerül keze alá, annál élesebben látja, melyik dallam esetleges és melyik törvényszerű, melyik kivételes és melyik tipikus, annál jobban megtanulja, hogy az adatok értéke különböző, és hogy másképpen kell táalnia az értékest és másképpen az értéktelent. A vitathatatlanul romlott formát valahol mellékesen, jegyzetben szabad csak megemlítenie. Ha főhelyre tenné, zavarná az ép formák társaságát: úgy pöffeszkednék, mintha velük egyenrangú társ volna. A kivételes, ritka változatnak pedig a variáncsoporton *belül* van a helye és nem máshol, a csoporttól távol, ott, ahová a szótárszerű rend parancsára sodródna.

Aki rendbe rakva közli a dallamokat, szükségszerűen fel is dolgozza az anyagot. Rendet teremteni, típusokat bemutatni, meghatározni a lényegét, a dallamok mélyén rejlő rokonságokat megvilágítani, az anyagról áttekinthető képet adni: ki másnak a feladata volna, mint azé, aki közreadja a dallamokat, aki legjobban ismeri őket. És ha mindez megvalósíthatatlan a szótárszerű elv sérelme nélkül, miért ne mondjunk le róla *teljesen*? Ne törjük magunkat, hogy a fentebb említett két cél megférjen, kompromisszumot kössön egymással! Vágjuk ketté a gordiusi csomót! Mi a szótárszerű elv célja? Az, hogy könnyen kezelhessük az anyagot, hogy gyorsan megtalálhassuk a keresett dallamot. Ez valóban fontos cél. De elérhetjük anélkül is, hogy a főhelyen, magukat a *dallamokat* sorolnánk ily könnyen kezelhető, szótárszerű rendbe. Tökéletesen elég, ha a *dallam-mutatókat* készítjük el így. Igen, mutatókat és nem mutatót. Mert hátul, a kötetek végén több, különböző elvű, szótárszerű mutató is állhat, több oldalról tájékoztatást nyújtva arról, hogy hol találjuk meg a dallamokat.

A dallamrendről tehát ledobhatjuk a szótárszerűség nyűgét. A rendet alakítva, figyelmünket a lényegre fordíthatjuk, a lényegre, amit jelekkel, számokkal, mechanikusan rendezhető elemekkel nem tudunk meghatározni. A lényegre, ami gazdag és sokrétű, mint maga az élet. Amit tökéletes zárt rendbe szorítani nem lehet. A lényegre, ami nem mindig határozott és egyértelmű.

Némelyik dallam arculatáról nehéz leolvasni, melyik a fő, az uralkodó vonás; a rendező habozik, melyik vonás szerint jelölje ki a dallam helyét. Bő tere nyílik itt a vitának, tévedésnek. Egyeseket talán elriaszt ez. Pedig amit a lényegre törő, rugalmas rend veszít pontosságban, tévedhetetlenségben, sokszorosan visszanyeri a variáncsoportok, típusok, stílusok szemléletes ábrázolásában.

A dallamok lényegét akarjuk tehát megközelíteni. Dehát mi a lényeg? Egy kisebb, néhány hangból álló motívum dallami egyéniségét az egymás után következő hangok *magasságbeli viszonya* határozza meg. Egy teljes, fejlett dallamét pedig az, hogy milyen az egyes *dallamrészek magassági viszonya*. *Ez a viszony a magyar népdalok új rendjének alapja.*

A dallamok két pillére a kezdő és a záró dallamsor. Az egész dallam-épület formája mindenekelőtt attól függ, mi ennek a két sornak magassági viszonya? Magasabb-e, mélyebb-e a kezdő a záró sornál, vagy egyszintű vele?

Három dallam-főcsoport alakul eszerint. Illetve — a magyar népzeneben — csak kettő. A harmadikba tartozó, a záró sornál mélyebb kezdősorú magyar dallamok ugyanis nem népdalok, hanem népies műdalok. A XIX. század második felében vagy a XX. században városban születtek, közülük sok elterjedt a nép körében is. Mégis a magyar népzene határain kívülállóknak tekintjük őket, nem eredetük, de zenei jellegük miatt. A zenei rendben ugyanis semmi másra, tehát az eredetre sem lehet gondunk, csak arra, milyen maga a dallam. Vannak dallamok, amelyekről már ma is tudjuk, honnan jöttek; másokról gyanítjuk csak. De vannak olyanok is, amelyekről nem tudjuk, nem is gyanítjuk, holnap mégis fény derülhet forrásukra, idegen szülőhazájukra.

A dallamok forrását felkutatni, útjukat kikémleni: minden népzene-kutató legfőbb óhaja, legmagasabb célja. A zeneileg rendezett gyűjteményt azonban nem jobbítaná, csak zavarná, ha az idegen eredetűeket — *azért*, mert idegen eredetűek — elkülönítenénk, elhagynánk.

Valahol mégis határt kell szabni. Minden nép, a magyar is sokféle dalt énekel. Az évszázadok, sőt évezredek óta élő, hagyományos régi népdaltól a legújabb nemzetközi slágerig mindent közölni, mindent belesűríteni a zenei rendbe: nyilvánvaló képtelenség. A sorompót, amely kirekeszti a dalok egy részét, zenei elv alapján, zenei okok miatt kell leereszteni. A magyar népzeneben ez az ok: a többszólamú, funkcionális zene nyoma.

A magyar népdal egyszólamú. Az olyan — egyszólamú — dallamot, amelyből kicsengenek a többszólamú dūr-moll zene funkciói, elkülönítjük azoktól, amelyek nemcsak külső létükben, de gyökerükben, lényegükben is egyszólamúak. Ez *zenei* határ. Ugyanakkor *történeti* szempontból is helytálló. Bizonyos ugyanis, hogy a többszólamú, funkcionális dūr-moll zene hatása a XIX. század második fele előtt jelentéktelen volt a magyar népzeneire. Nagyobb történeti távlatból tekintve tehát új anyagot, néprajzi szempontból hagyományosnak alig tekinthető dalokat zárunk ki a rendből.¹⁶ Ilyen új, kevésbé hagyományos réteg a dallamrend harmadik főcsoportjának valamennyi dallama.

A következő táblában közreadjuk a magyar népdalok új rendjének vázlatát.¹⁷

¹⁶ A rendből kizárt dallamok közül azok, amelyek bizonyos sajátságaikban, pl. formájukban, ritmusukban vagy dallamvonalukban közel állnak a hagyományos népdalok valamelyik csoportjához, helyet kapnak azért a Corpus-ban. De nem a főrendben, hanem hátul, a függelékben.

¹⁷ A címszók után közölt számok a dolgozat végén lévő dallampéldák sorszámaát jelzik.

- I. A kezdő sor magasabb a záró sornál 1—21.
 - A. Magasan járó kezdő sor 1—10.
 - 1. Az előtag végig magasan jár 1—7.
 - 2. Az előtag vége a mélybe hajlik 8—10.
 - B. Magasan és mélyen járó kezdő sor 11—12.
 - C. Középen, illetve mélyen járó kezdő sor 13—21.
 - 1. A második sor egy szinten az elsővel, vagy mélyebb nála 13—14.
 - 2. A második sor magasabb az elsőnél 15—21.
- II. A kezdő és a záró sor azonos 22—40.
 - A. A második sor magasabb az elsőnél 22—36.
 - 1. Kis ambitusú kezdő sor 22—28.
 - 2. Nagy ambitusú kezdő sor 29—36.
 - B. A második sor azonos az elsővel 37—40.

A felsorolt csoportok és alcsoportok nem válnak el élesen egymástól. Határaik többnyire elmosódnak. Az új rend egyik fő célja, hogy a dallamok benne szakadékok nélküli, sima folyamatban kövessék egymást: a rokonok kerüljenek egymás mellé, még akkor is, ha történetesen két különböző csoportban a helyük. A csoportok és alcsoportok nyitott kategóriák, inkább csak a rend *irányát* jelzik.

Az I. főcsoport A. B. C. csoportjainak sorrendje pl. a kezdő sorok fokozatosan süllyedő irányát mutatja. Az I. C. végén levő dallamok kezdő sora már csaknem eléri a záró sor szintjét. Észrevétlenül lépünk át a II. főcsoportba, ahol a két pillér, a kezdő és a záró sor szintje és tartalma is azonos.

Magasan járó sornak azt nevezzük, amelyben a hangok többsége az alap-hang kvintje feletti rétegben mozog — és nem érinti a ternenél mélyebb réteget. A határt itt, a ternenél kellett megvonni. A kvartig, illetve — főként a sor végén — a tercig lenyúló sorok magasság szempontjából nem különböznek lényegesen a kvinten zárótól. Sokkal élesebb a határ a terc és a szekund (illetve alap) között. A szekundra, alapra érkező sor már más típus: határozottá, jelentőssé válik benne a mély réteg szerepe. Az I. A. eszerint válik szét két csoporttá: az 1.-ben nemcsak az első, a második sor is magasan jár, a 2.-ben a második sor vége a mélybe hajlik.

Az alábbi táblában az I. A. 1. csoport (Az előtag végig magasan jár) további alcsoportjait, alosztályait látjuk:¹⁸

¹⁸ Minden alosztályt *egy* dallampéldával illusztrálunk. Egyetlen dallam természetesen kevés ahhoz, hogy mélyrehatóan jellemezze egy dallamcsoport sajátosságait. Csak lényegét vázolhatja. Dallampéldáink sorrendje sem nyújthatja azt a sima, folyamatos képet, amit dallamrendünk jellemző vonásaként említettünk. Gondoljuk meg, mintegy 50 000 dallamot képvisel a 40 példa! A dallampéldáink közötti hézagokat a valóságban a dallamok százai, ezrei töltik ki.

a. A kezdő sor vége emelkedik	1—4.
b) 10-ig emelkedik	1.
9-ig „	2.
8-ig „	3.
7-ig „	4.
b. A kezdő sor vége lejt	5—7.
7-re lejt	5.
5-re „	6.
4-re „	7.

Itt a sorrendet — mint látjuk — a kezdő sor dallamrajza szabja meg. Az a. alcsoportot egészében a völgyyszerű, a b. alcsoportot a domború kezdő sor jellemzi. A dallamsor minősítésében a sorvégi fordulat szerepe a nagyobb. A 2. és az 5. sz. dallamok kezdő sora pl. hasonlóan indul. E hasonlóságnál azonban lényegesebbnek érezzük a két sor végének, eltérő, ellentétes jellegét.

A sorvégi fordulat tehát jelentős, előkelő szerepet tölt be új dallamrendünkben. E tekintetben a kadenciarendre emlékeztet. Itt azonban nem feltétlenül a sorzáró utolsó hang az irányadó. Példa erre az 1. sz. dallam kezdő sora. A völgyyszerű dallamvonalban nem azt halljuk jellemzőnek, hogy végül is egy jelentéktelen, hangsúlytalan kis váltóhang következtében lejtve zár, hanem azt, hogy a völgy egyik partja az oktáv, mélye a kvint, másik partja pedig a decima-csúcsig emelkedik.

Az I. A. 1. csoportban a legtöbb dallam főkadenciája [5] Gyakori azonban a [3] is, és van [4] sőt [8] is. A különbözőfő kadenciájú dallamok nem alkotnak külön csoportokat; a rendet ugyanis — mint kifejtettük — nem a második, hanem a kezdő sorok szerint alakítottuk. A második sor vonala ugyanis — kevés kivétellel — lényegében egyforma: lejtő, ereszkedő jellegű. Hogy a kvintig vagy a tercig lejt: nem oly jelentős különbség, mint az, hogy a kezdő sor rajza völgy vagy domb, nyugvópontja pl. a magas nóna vagy a középen fekvő kvint.

Az 5. sz. dallam ötsoros. Példa arra, hogy az új dallamrendben a négysoros formák mellett találunk otthonra a három, öt és hat sorosak is. Kezdő és záró soruk viszonya meghatározza, hogy melyik főcsoportba valók. A főcsoportokon belül — mint láttuk — a kezdő sor magasság-rétege, illetve a két első sor magassági viszonya az irányadó. A legtöbb öt és hat soros dallam minősítésekor az első és második sor helyett az első és *harmadik* sor viszonyára kell tekintenünk. Általában ugyanis a harmadik sor tölti be azt a szerepet, ami a második soré a négysoros dallamokban.

Az I. A. 2. csoport (Az előtag vége a mélybe hajlik) két részre oszlik:

- a. A dallam első felének vége: [2]
- b. A dallam első felének vége: [1], illetve [VII]

A [2] főkadenciájú dallamok kis csoportja határozottan elkülönül az [I], illetve [VII] főkadenciájúakétól. Az utóbbiakat azonban már nem lehet két-felé osztani. Ha megtennők, közeli rokon típusok szóródnának szét. Példa erre a 9. és a 10. sz. dallam.

Az I. B. dallamcsoport híd, átmenet az I. A. és az I. C. között. A nagy ambitusú, a magas és a mély (kvint alatti) réteget is bejáró kezdő sorok mintha előkészítenék a talajt, kimosnák a medret, járhatóvá tennék a mélyebb rétegeket a középben, illetve mélyen járó kezdő sorok számára (I. C.). A csoport élén a deszcendens (11. sz.), végén az aszcendens (12. sz.) kezdő sorú dallamok állanak. Uralkodó formatípusuk: a a b c.

Az I. C. dallamcsoport: a középben, illetve a mélyen járó kezdő sorok gyűjtőhelye. A „középben járó” sorok általában a terc és a szext közötti hangokból épülnek. A „mélyen járók” ambitusa az alaphangtól, illetve az alsó szeptimtől általában a kvartig vagy kvintig terjed. A kis szextnél magasabb hang kivételes.

Elméletileg helyesebb lenne szétválasztani a „középben” és a „mélyen” járó sorokat. Gyakorlatilag szinte lehetetlen. A tipikusan középben járók nagy része érinti a mély réteget is, a mélyen járók közül pedig sokan a kvartot-kvintet, tehát a középben járók tipikus hangjait is. A két sor-típus közötti kicsi, olykor megállapíthatatlan különbséggel szemben — az egész dallam szempontjából — sokkal lényegesebb kérdés: vajjon milyen az első és a második sor magassági viszonya?

Az I. C. dallamcsoport (középben, illetve mélyen járó kezdő sor) belső rendje:

1. A második sor egy szinten az elsővel, vagy mélyebb nála 13—14.
 - a. Az első és a második sor azonos 13.
 - b. Az első és a második sor különböző 14.

2. A második sor magasabb az elsőnél 15—21.
 - a. Aszcendens vagy stagnáló (4—7-en záródó) kezdő sor 15—20.

Az alapról induló domború kezdő sor	15.
Az alapot érintő, hullámszó	„ „ 16.
A középrétegben hullámszó	„ „ 17.
A kvinten és kvarton stagnáló	„ „ 18.
Dó ré mi kezdetű	„ „ 19.
A felső rétegbe csapó	„ „ 20.
 - b. Deszcendens (1-en záródó) kezdő sor 21.

Az I. C. 1. a. dallamai formai szempontból azonosak az I. B. dallamaival. Ezért előzik meg az I. C. 1. b. alcsoportot. Az I. C. 2. belső rendjében

pedig azért jönnek az aszcendens kezdő sorúak *után* az alaphangon záródó deszcendensek, mert ezeket már csak hajsza válaszítja el a II. főcsoport formavilágától.

Az I. C. 2. a.-ban az utolsó két kis dallamesoport (19. és 20.) félig-meddig kivételes. Vitatható ugyanis, hogy a második sor magasabb-e az elsőnél? Hiszen mélyebben zárul. A csúcspontot azonban a második sor éri el. (Vagy: ő is éri.) Az első két sor együtt domború vonalat ad: az ágaskodó első sorra lehajló második válaszol. A dallam első felének domború íve nemcsak e két kis csoportra, de az I. C. 2. valamennyi dallamára jellemző jegy. Ezért érezzük helyesnek itteni besorolásukat.

Az I. B. és az I. C. csoport több dallama (pl. 11., 16., 21. sz.) látszatra ellentmond az I. főcsoport címének. Záró soruk ugyanis egyszintű a kezdő sorral, sőt néha magasabbra is szárnyal nála. Jogos kérdés: vajjon nem a II. főcsoportba kívánkoznak-e inkább? Három nyomós ok miatt kerültek az I. főcsoportba: 1. Ide húzzák őket a rokon típusok. 2. Kezdő soruk vagy magasabban végződik az alaphangnál, vagy ha az alaphangon: a sort befejező fordulatban mindig előbb éri el a mélyen fekvő alaphangot, mint a kezdő sor. 3. A II. főcsoporttól világosan elkülönülnek formájuk miatt. Záró soruk ugyanis — járjon bár a kezdő sorral azonos rétegben — soha nem azonos *tartalmú* a kezdő sorral. A *repríz*, a *visszatérő* forma csak a II. főcsoport sajátja.

A II. főcsoport belső rendje az I. főcsoportétól némiképpen eltérő. Amott a kezdő és a záró sor viszonyában három fokozatot lehetett megállapítani, aszerint, hogy melyik magassági rétegben jár a kezdő sor, mennyivel magasabb a záró sornál. Itt, a II. főcsoportban a kezdő és a záró sor viszonya változatlan. A belső rendet így mindenekelőtt az első két sor viszonya alakítja. Magasabb a második sor, vagy azonos az elsővel? A két különböző alaprajzú dallamépület közül a második sorában „magasabb” került előbbre. Az I. főcsoport végéből így sima, zökkenőmentes út vezet át a II. főcsoportba.

A II. A. csoportot — mint látjuk — a kezdő sorok ambitusa szerint rendeztük. Az, hogy a kezdő (és egyben a záró) sor csak az alsó rétegben mozog, vagy érinti, bejárja a felsőt is — nemcsak a sor jellegére, a dallam egész alakjára nézve is — nagy különbség.

A kis és a nagy ambitusú sorok között a valóságban természetesen nincs éles határ. Főként a domború, a sor közepe táján csúcsra érő sortípusokat nehéz kis és nagy ambitusúakra osztani. A kis ambitusúak belső rendjében ezért tettük előre a lejtő s végére a domború, a nagy ambitusúakéban meg éppen fordítva: előre a domború s végére a lejtő sortípusokat. A domború sortípusok így mind együtt vannak; a kis ambitusúakat folyamatosan követik a nagy ambitusúak.

Ebből más előnyök is származtak. A II. főcsoport élére olyan dallamok kerültek, amelyeknek jellege (kis ambitusú, *lejtő* kezdő sor) rokon az I. főcsoport végén álló dallamokéval. A II. A. és a II. B. csoportok közti hidat pedig a

mindkét csoport szélére helyezett nagy ambitusú, lejtő sortípusok közelsége biztosítja.

A II. B.-ben (tehát az a a b a formájú dallamok csoportjában)¹⁹ az ambitus nem lehet osztályozó elv, mert valamennyi dallam kezdő sora nagy ambitusú. A csoportosítás alapja itt: a dallamsorok rajza.

*

Az alább közölt dallamok az új rend csoportjait, alcsoportjait híven jellemző, tipikus példák. Természetesen nem mind az 50 000 dallam ilyen! Sok az átmeneti típus, amelyben több különböző alcsoport jellemző jegyei keverednek. Újból hangsúlyozzuk, rendünk nem más, mint az átmeneti típusok sorozata. Nem a kategóriák fontosak benne, hanem a kategóriákat összekötő és a kategóriákon belüli „átmenetek”.

A rend vázát félreérthetetlenül, bizonyíthatóan tipikus dallamokból építettük meg. Az atipikus vagy vitathatóan tipikus formák a tipikusak mellé, közé valók. Rendet alakító szerepük nem lehet.

Tipikusnak csak azt a dallamot vehetjük, amelynek változatai különböző vidékekről gyűltek össze, vagy ha egy vidékről: onnan tömegesen. Tehát, amiről az adatok bebizonyították, hogy nem esetleges, nem kivételes.

Újabb gyűjtések, újabb adatok, változatok természetesen módosíthatják egy-egy típus képét, sőt, korábban szórványos dallamot is a típus rangjára emelhetnek. Mindez átalakíthatja dallamrendünk több kisebb részletét. Alapját, fő irányát azonban nem érintheti.

¹⁹ Az I. B. csoportból több — kezdő sorában az alaphangon végző — dallamot rokonai szálak fűznek a II. B.-hez. Közös bennük a nagy ambitusú kezdő sor és az a a b kezdetű forma.

DALLAMPÉLDÁK

1. Óriszentpéter (Vas), Vikár, 1910.

Du - na - par - ton van egy malom, Bú - bá - na - tot ől' - nek a - zon, e - je - ha!
Né - kém is van bú - há - na - tom, O - da - vi - szēm, lē - já - ra - tom, e - je - ha!

2. Felsőiregh (Tolna), Bartók, 1907.

Meg - ő - lik a ti - kot bűn - te - len, Meg - e - szik a hu - sát sű - te - len.
Meg - e - szik tü - de - jít, má - já - ját, Csó - ko - lom angyalom szép szá - ját.

3. Poco rubato Nagyszalonta (Bihar), Kodály, 1916.

A te - me - tő ka - pu - já - ba', Ott sír - do - gál két kis ár - va:
- Én is ár - va, tē is ár - va, Bo - rul - junk egymás nya - ká - ba!

4. Parlando Surd (Somogy), Seemayer, 1935.

Rő - püll, pá - va, rő - püll, Vár - mē - gye há - zá - ra,
A szö - gény ra - bok - nak Sza - ba - du - lá - sá - ra!

5. Parlando Utaspuszta (Nógrád), Szabóné, 1956.

Zöld er - dő - ben lăkom, Keress fél, gá - lăm - bom, Keress fél, gá - lăm - bom,
Nyă - ri fo - lyó víz - nek, Csák zú - gá - săt hăl - lom!

6. Karád (Somogy), Vikár László, 1952.

Szá - raz di - ó ro - tyo - ga - tó, He - ge - dú - szó meg - ug - ra - tó.
Tédd le, ró - z s á m, a szű - r ő - det, Had u - gor - gyak vé - led égy - gyet!

7. Istensegítség (Bukovina), Kodály, 1914.

A citromfa le - ve - lestől, á - gas - tól, Kisangyalom, hogy váljunk el egymástól?
Még - vá - lá - som ném annyira saj - ná - lom, Csak igazán szerettelek, azt bá - nom.

8. Parlando Lédec (Bars), Kodály, 1907.

Jaj de szé - r en - csét - len i - d ő - re ju - tot - tam,
Ez esa - l á r d vi - l á g - ba mind - ad - dig jád - szot - tam,
Ez esa - l á r d vi - l á g - ba mind - ad - dig jád - szot - tam,
I - ri - gyék nyelv - vé - re, jaj, de rá - ju - tot - tam.

9. Csurgó (Somogy), Vargyas, 1953.

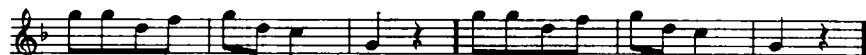
Lé - e - s é t t a makk a fá - ról, Most jöt - tem mēg a ta - nyá - rul.
In - gēm, ga - tyám el - a - dó, A - zon mēg - há - za - so - dom.

10. Karád (Somogy), Vikár László, 1952.

Ár - pám is van, makk is van, Majd mēg - hí - zik a kis kan.
Ha mēg - hí - zik, lé - vág - juk, Majd ta - risz - nyá - ba rak - juk.

11. Poco rubato

Beleg (Somogy), Kiss, 1959.

Mi-kor gu-jás - bojtár vol - tam, Forrás-kútnál el - a - lud - tam.

Föl - éb - redtem éj-fél-táj - bo, Egy barmom sincs az ál-lás - bo.

12.

Tura (Pest), Bartók, 1906.

Ez a kis-lány gyön-gyöt fűz, Ég a szé-me, mint a tűz.

Ha az e-nyim úgy ég - ne, Csu-ha-ha, barna legény sze-ret - ne.

13.

Alsóbalog (Gömör), Kodály, 1912.

Vá-sár - nap bort it - tám, Hét-főn nem dol - goz - tám,

Héj, ked-dén lē - fe - kűd - tem, Szē - rē - dān fél - kel - tem.

14. Poco rubato

Bodok (Nyitra), Kodály, 1906.

Csák azt szá-nom - bā - nom, Tő - led el kell vāl - nom,

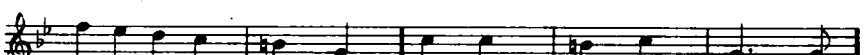
Sok u - tāt - nād vá ló Jā - rā - som sāj - nā - lom.

15.

Tarján (Komárom), Kodály, 1921.

Ha - rag - szik a gaz - da, Hogy mink itt mu - la - tunk,

Vi - gye el a há - zát, Majd mink itt ma - ra - dunk!

16. **Rubato** Tiszacsege (Hajdú), Pátia lemez

Buj-do-sik az ár-va ma-dár, Egy-gyik ágrul másik - ra száll.
Hát az i-lyen ár-va mint én, Hogyne buj-do-kol-na sze - gény!

17. Beregszász (Bereg), Pálóczi, 1943.

Ne fű-työ-réssz, ne fű - työ-réssz, Kertem a-latt ne törd a rést,
Mert én sze-gény árva kislány vagyok, Nem tehozzád va-ló va - gyok!

18. **Rubato** Magyaró (Maros-Torda), Paulovics, 1960.

Né nézzék, hogy rongyos vagyok, Kilenc gyermek ap - ja va-gyok!
Legnagyobbik már tíz é - ves, S leg-kis-seb-bik csak öggy é - ves.

19. **Parlando** Csikszenttamás (Csík), Bartók, 1907.

Félsütött a nap su-gá - ra Minden embér ab-lak - já - ra.
Jaj, Iő-te-ném, mi az o-ka, Nem sűt az e - nyimre so-ha?

20. **Poco rubato** Szalóc (Gömör), Kodály, 1914.

Áz ál-fő-gyi pusztán fűj a szél, Szégény ju-hász le-gény vágyok én.
Hová lett a nyā-jám? El-ád-tám. Hová lett az ā - rá? El-it-tám.

21.

Felsőiregh (Tolna), Bartók, 1907.

Sü - tött án - gyom ré - test, Ném ét - tem be - lü - le,
Lé - vit - te ja ker - be Ró - zsás kesz - ke - nő - be.

22.

Bözöd (Udvarhely), Gábor Judit, 1955.

Most jö - vök Gyu - lá - ról, Gyu - la - fe - hér - vár - ról,
Le - e - sett a lo - vam - ról a pat - kó A Szár - esa lá - há - ról.

23.

Parlando

Berzence (Somogy), Seemayer, 1933.

Ej, esi - kó - sok, gu - lá - sok, De szennyes az ru - há - tok,
De szennyes az ru - há - tok, Ta - lán nin - csen ba - bá - tok.

24.

Őcsény (Tolna), Vikár, 1902.

Jaj, de szé - pën mu - zsi - kál - nak Zöld er - dő - be a bē - tyár - nak!
Fe - ke - te gyú - rú - fa - le - vél, Jaj, de szép a bē - tyár - le - gény!

25.

Pödöri puszta (Somogy), Olsvai, 1957.

Ez a ke - rek ég ha be - bo - rul, ki - de - rül,
Ta - lál - koz - tam sze - re - tőm - mel, el - ke - rül.
Ke - rül - hetsz már, bar - na le - gény, en - gé - met,
Sok szép sza - va - id rég el van - nak fe - led - ve!

26. Kassa (Abauj), Kodály, 1916.

Vadkör-te-fa fe-hé-ret vi-rág-zik, Kis pej-lovam a-lat-ta ci-ká-zik.
Cikázz, lovam, cikázz u-tol-já-ra, Holnap még-ünk nagy Oroszor-szág-ba!

27. Berzence (Somogy), Seemayer, 1935.

Tisza partján el-a-lud-tam, Jaj, de szo-mo-rút ál-mod-tam.
De mi-vel-hogy fél-éh-redtem, Kilenc zsandár áll e-lőt-tem.

28. Felsőőr (Sopron), Kertész, 1958.

Bim-bó vol-tam, mi-kor én már szü-let-tem,
Ró-zsa lét-tem, mi-kor föl-ne-vel-kéd-tem.
Ki-nyil-lot-tam ba-bám két ab-la-ká-ba,
El-hér-va-dok a nagy vá-ra-ko-zás-ba.

29. Bogács (Borsod), Víg, 1959.

A bo-gá-csi kis-lá-nyok-nak nincs pár-ja,
Mi-kor mēn-ek va-sár-nap a temp-lom-ba.
Ol-va-só és i-ma-könyv van a pi-ci-ke-zé-be,
Ré-gi sze-re-tő-je van az e-szé-be.

30.

Szany (Sopron), Veress, 1935.

Jaj, de szé - pën zon-go-ráz-nak E - gër vá - ros - sá - ba,
 El - hal - lik a zör - gé - se, zú - gá - sa.
 El - hal - lik a zör - gé - se, zú - gá - sa,
 Jaj, de szé - pën zon-go-ráz-nak E - gër vá - ros - sá - ba.

31.

Nagyszalonta (Bihar), Kodály, 1916.

Kinn a pusztán, i - ha - ja, eső-rög - csat-tog a já - rom,
 Szánt a ba - bám sza - lon - ta - i ha - tá - ron,
 Szá - raz a föld, csak a gőz - e - ke jár - ja.
 Minden lánynak, re - ce - ce, ka - to - na a ba - bá - ja!

32.

Karesa (Zemplén), Rajeczky, 1958.

Er-re gyere, er - re, nincsen sár, Nincsen az aj - tó - mon semmi zár!
 Kinyí - lik az aj - tó ma - gá - tól, A sze - retöm gyen - ge kar - já - tól.

33.

Kassa (Abaúj), Kodály, 1916.

Fécske-madár szállott a vas - út - ra, Isten véled, babám, u - tol - já - ra!
 Nëm fogok a ka - pud előtt jár - ni, Tudom, fog a gyéngé szíved fáj - ni!

34.

Kide (Kolozs), Járdányi, 1941.

Szánom-bánom, hogy mit cse - ked - tem, . Hogy te - vé - led sze - re - lembe es - tem.

Nemcsak sze - re - lembe, hanem bú - ba, . Saj - ná - lom, de nem tehetek ró - la.

35.

. Etes (Nógrád), Jaksich, 1934.

Sej, haj, én ka - to - na so - sem let - tem vol - na,

Ha a bá - tyám bí - ró nem lett vol - na.

Há - rom - szor is fel - írt a Csá - szár - nak,

Sej, haj, vegyék be az ö - cse - met, a Jós - kát ka - to - ná - nak.

36.

Decs (Tolna), Olsvai, 1955.

Hej, a de - csi vas - út - ál - lo - más - nál

A sze - re - tőm roz - ma - rin - got ka - szál.

Én va - gyok a roz - ma - ring ma - rok - szé - dő - je,

Kis - an - gya - lom a ké - ve - kö - tő - je.

37. Mezőkövesd (Borsod), Seemayer, 1931.

Ném zö - rög a le - vél, ha já szél nēm fúj - ja,
 Nēm mon - da - nám, ba - bám, ha ji - gaz nēm vó - na.
 Ti - los a sze - re - lēm, fé - lők az á - ru - lás - tul,
 Azt hal - lot - tam, ba - bám, el - vá - lunk egy - más - tul.

38. Hódmezővásárhely (Csongrád), Péczely, 1934.

A sze - ge - di vá - ros - há - za fel van vi - rá - goz - va,
 Az ab - la - ka környes - kö - rül ki van vi - lá - git - va.
 Ab - ba van - nak a - zok az u - rak, a - kik en - ge - met be - so - roz - tak,
 Be - so - roz - tak há - rom év - re har - minc - hat hó - nap - ra.

39. Murakeresztúr (Zala), Seemayer, 1932.

Jaj de so - kat, jaj de so - kat mond - tam az any - já - nak,
 Vá - dul - jon el, vá - dul - jon el en - gé - met fi - á - nak.
 Vá - dul - jon el, kedves é - dés - a - nyám, ha - za fo - gok mēn - ni,
 Ez - tet a betyár há - rom é - vət lē fo - gom tó - to - ni.

40. Marosvásárhely (Maros-Torda), Bartók, 1916.

Ha fel-ü-lők, hej de, ha fel-ü-lők a vá-sár-he-lyi vo-nat-ra,
 Ki sem szál-lok, hej de, ki sem szál-lok Szer-bi-á-ig be-lő-le.
 Ki sem szál-lok, í-rok a ba-bám-nak egy szo-mo-rú gyászos le-ve-let,
 Be-teg va-gyok, fáj a gyöngé szíve-m, de gyó-gyi-ta-ni nem le-het.